

УДК 811.111'25:651.926

ІВАННА ШУМИЛО,

викладач;

ТЕТЯНА СНІЦА,

старший викладач

(м. Хмельницький)

Особливості перекладу юридичних текстів

У статті розглянуто лексичні, граматичні та лінгвокультурологічні особливості перекладу юридичних текстів. Особливу увагу приділено фаховій термінологічній лексиці, яка є характерною для юридичних документів. Окреслено основні перекладацькі труднощі, які можуть виникати під час роботи з юридичними документами.

Ключові слова: юридична термінологія, термін, юридична терміносистема, переклад.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Інтеграція до Європейського співтовариства, швидкий розвиток зовнішньоекономічних та політичних відносин України з іншими країнами світу, що проявляється у розширенні міжнародних контактів, піднімає низку питань, пов'язаних із перекладом юридичних документів як з української мови на англійську, так і навпаки. Грамотно перекладений юридичний текст забезпечує співпрацю держав, їхніх юридичних та фізичних осіб на належному рівні. Зважаючи на існуючі відмінності у культурних та юридичних сферах України та інших країн, перекладачу слід особливу увагу звертати на використання юридичних термінів у правових документах. Переклад юридичних текстів належить до актуальних проблем теорії та практики перекладу.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблемою юридичного перекладу останнім часом займалися такі науковці як С. Власенко, В. Карабан, Л. Черноватий, В. Слепович, Е. Щепотіна та інші. Проте питання адекватності перекладу юридичних текстів потребує подальшого вивчення.

Формулювання цілей статті... З огляду на вище зазначене метою статті є визначення основних труднощів, які можуть виникати під час перекладу юридичних текстів.

Виклад основного матеріалу... Особливості взаємозв'язку мови та права з давніх пір цікавлять як мовознавців, так і правознавців.

Практика перекладу юридичних текстів застосовувалась ще з давніх-давен під час укладання договорів між державами. Сьогодні вона набуває все більшого поширення, що можна пояснити розвитком нових засобів комунікації, становленням процесу правової інтеграції та адаптації законодавства України до вимог Європейського законодавства, а отже і розширенням міжмовної комунікації у сфері права. Юридичний переклад є одним із видів спеціального перекладу, об'єктом якого є передача засобами іншої мови правових письмових чи усних текстів. Юридичний переклад, як будь-який інший вид спеціального перекладу, має ряд особливостей, з якими повинен бути обізнаним перекладач юридичного тексту, оскільки помилки у перекладі можуть призвести до конфлікту між сторонами юридичного дискурсу, судових позовів чи припинення співпраці.

До особливостей юридичних текстів можна віднести такі:

1. Насиченість юридичних текстів спеціальною юридичною лексикою, основну частину якої складають юридичні поняття та реалії (pleader, lawyer, coerced acquiescence, to retaliate accusation, nugatory, solicitor).

2. Вживання загальноновживаної лексики у її звичному значенні (accomplice, money) та вживання загальноновживаної лексики зі спеціальним незвичним значенням (agreement, assessment, utility, valid, warrant).

3. Наявність скорочень більшість яких зустрічається тільки в юридичних текстах (ALJ – Administrative Law Judge, MP-Member of Parliament, USJC – United States Judicial Code, cc. – chapters, CB – casebook, COA – court of Appeals, CIF – Coming into Force, J – Judge).

4. Вживання синонімів (парних та потрійних), що використовуються для позначення одного поняття з метою уникнення двозначності; кліше та сталих виразів.

5. Тексти міжнародних угод характеризуються запозиченнями з латинської (lex lata, lex loci delictus, corpus delicti, absente reo, ex curia, lis pendens) та французької мови (appeal, plaintiff, lien, verdict, voir dire, profit a prendre), які часто не перекладаються.

6. В англомовних юридичних текстах вживаються слова давньоанглійського походження, які вийшли із загального вжитку (hereinabove, therein, whereby).

7. У юридичних текстах часто використовуються дієслова у пасивному стані (P. should be acquitted, the record was read out loud by the investigator, the criminal case was initiated by the Prosecutor's Office).

8. Однією з характерних рис англійського юридичного тексту є вживання модального дієслова «shall» для вираження наказу або

зобов'язання. Наприклад, «The Parties shall take the necessary measures to...» («Сторони зобов'язуються вжити необхідних заходів...») [7, с. 322].

9. Наявність в юридичних текстах особливих ідіоматичних виразів та фразеологічних сполучень, які не вживаються чи рідко вживаються в літературній мові (to meet claim; Marshal of the court, the jury finds guilty, legal consequences, preliminary stipulations).

Щодо перекладу юридичних фразеологізмів, то варто зауважити, що під час перекладу є недопустимим використання калькування. Наприклад, «bad actor» часто перекладається як «поганий актор» замість «закоренілий злочинець». «Fruits of the poisonous tree» слід перекладати як «докази, отримані із порушенням конституційних прав», а «favorite son» відноситься до реалій американської виборчої компанії та перекладається як «особа, яку висувають в президенти делегацією певного штату».

Переклад юридичних текстів з англійської або на англійську мову часто ставить перед перекладачем складні завдання, обумовлені специфікою правової системи й термінології, прийнятої в англосаксонських країнах. За словами Д. Мелінкоффа, англійська юридична термінологія характеризується «значно більшою різноманітністю спеціальних сфер застосування порівняно з іншими терміносистемами. Жанрове розмаїття обумовлене множинністю джерел права й розвиненістю англосаксонської правової сім'ї, до якої зараховуються, передусім, правові системи Сполучених Штатів Америки та Великої Британії» [8, с. 106].

Під час перекладу юридичного тексту постає проблема вибору адекватного відповідника в одній мові для іншої. На вибір варіанту перекладу впливає фактор наявності або відсутності еквіваленту в мові перекладу. При його існуванні, процедура зводиться до звичайної підстановки еквівалента, проте за його відсутності – до ретельного підбору одного з варіантних відповідників з урахуванням цілого ряду лінгвістичних і екстралінгвістичних факторів [2].

Еквівалентами вважають такі відповідності між словами двох мов, які є постійними, рівнозначними незалежно від контексту: burglary – крадіжка зі зломом, white-collar crime – злочин, вчинений службовцем, smuggling – контрабанда. До цієї категорії належать багато інших слів та словосполучень термінологічного характеру, наприклад: injunction – судова заборона, affidavit – письмове показання під присягою, juvenile court – суд у справах неповнолітніх, copyright – авторське право, person – особа, людина, plaintiff – позивач, stranger – незнайомец, іноземець, probate law – спадкове право, corporal punishment – тілесне покарання.

До еквівалентів можна віднести і латинські вирази, які стали «крилатими» в багатьох мовах, у тому числі в українській і англійській. Наведемо декілька прикладів: *ab actu ad potentiam* – від дійсного до можливого, *de facto* – де-факто, на ділі, фактично; *sub crimine falsi* – під страхом обвинувачення у порушенні клятви; *act pro se* – діяти від власного імені; *res iudicata* – вирішена справа – юридичний прецедент, *facta notoria* – загальновідомі факти; *particeps criminis* – співучасник злочину; *ultra vires* – поза компетенцією.

Деяко складнішим є завдання вибору необхідного відповідника із декількох можливих варіантів. Так, наприклад, українському терміну «право», залежно від контексту, може відповідати два англійських терміни «right» або «law». «Right» відповідає українському поняттю суб'єктивного права, а «law» – об'єктивного права. В той же час електронний словник «Lingvo» пропонує 16 варіантів перекладу слова «law» на українську мову та наводить понад 100 словосполучень з цим словом.

Терміни синонімічні в одній галузі права, іноді розходяться за значенням в іншій. Перекладачу потрібно з обережністю підбирати терміни, щоб уникнути конфліктів та негативних наслідків. Більше того, вимога точності при перекладі обмежує можливість використання синонімічної заміни в одному і тому ж тексті. У той же час юридичний текст допускає часте повторення одного і того ж терміна у тексті, що є недопустимим та вважається тавтологією у літературному стилі.

За відсутності еквівалентного відповідника у мові перекладу, перекладач, залежно від контексту, може використати наступні прийоми перекладу:

– калькування (дослівний або буквальний переклад): *lawgiver* – законодавець, *householder* – домовласник, *manpower* – людські ресурси;

– транскодування (передача звукової та/або графічної форми слова вихідної мови засобами алфавіту мови переклад): *beneficiary* – бенефіціарій, *securutization* – сек'юритизація, *New York* – Нью-Йорк; *acquirer* – еквайер, *General Assembly of the United Nations* – Генеральна Асамблея ООН. Транскодування часто використовується під час перекладу прізвищ, імен та назв різноманітних закладів, установ, фірм, фірмових назв автомобілів, приладів тощо;

– лексико-семантичну заміну (конкретизація, генералізація, додавання, вилучення, заміна): *private staff* – приватний обслуговуючий персонал; *highly litigious prisoner* – ув'язнений або обвинувачений, який утримується під вартою та активно захищає свої права в судовому порядку; *premises and accommodations* – приміщення; *the Charter of the United Nations* – Статут Організації Об'єднаних Націй, *Criminal Justice*

Act – Закон «про кримінальне правосуддя»; citizen's arrest – затримання правопорушника цивільною особою.

Слід зазначити, що вище зазначені прийоми перекладу термінів слід використовувати лише у тому випадку, коли у мові перекладу дійсно відсутні еквівалентні або варіантні відповідники і неможливо використати інші прийоми перекладу.

Юридичні тексти характеризуються високою об'єктивністю, що виключає будь-яке вираження суб'єктивної думки перекладача, який здійснює переклад юридичного тексту. Крім того, юридичний документ не може містити емоційно забарвлену лексику, слова у переносному значенні, розмовну чи жаргону лексику. Зазвичай, будь-який юридичний документ складається за встановленим зразком. Тому відсутність реквізитів, порушення структури документа, неточність у вживанні слів може призвести до втрати валідності документа, судових позовів та матеріального відшкодування збитків. Отже, перекладач повинен бути особливо уважним до особливостей юридичних документів.

Юридичний переклад включає переклад з однієї правової системи на іншу, оскільки правова системи будь-якої країни має свої джерела права, термінологічний апарат та соціально-економічні принципи. І чим більш спорідненими є правові системи, тим легше перекладати юридичний текст. Як відомо, українська правова система має риси соціалістичного та цивільного права, у той же час Великобританія та США – загального права. А тому перекладач зобов'язаний володіти юридичною термінологією, знаннями у галузі права, з якою пов'язана його діяльністю та особливостями судових систем тих типів культур, між якими ведеться комунікація. На думку чеських лінгвістів В. Матезіуса і В. Прохазки, передача тексту – це не тільки заміна мови, але і функціональна заміна елементів культури [6, с. 183].

Для комуніканта текст оригіналу та текст перекладу виступають як рівноправні форми одного повідомлення, вони рівноцінні в їхньому функціональному навантаженні. Тому для досягнення такої адекватності перекладач повинен володіти «юридичною грамотністю», причому як іноземною, так і рідною мовою [4, с. 45].

Висновки... Отже, переклад юридичного тексту в межах двох різних правових систем вимагає від перекладача:

- вільного володіння мовою перекладу та мовою оригінала;
- володіння знаннями у галузі права країни, на мову/з якої перекладається документ;
- володіння спеціальною юридичною термінологією;

– розуміння національно-культурних відмінностей та особливостей країни, для представників якої здійснюється переклад.

Неточний, неадекватний переклад з однієї мови на іншу створює певні перешкоди у використанні іншомовного юридичного документа. Тому, переклад юридичного тексту викликає багато труднощів, пов'язаних із своєрідністю юридичної мови, лінгвокультурними розбіжностями мови оригіналу й мови перекладу, різницею в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн, особливостями оформлення документів різного типу. А тому подальші дослідження з цієї теми є продуктивними для всебічного та більш докладного вивчення аспектів перекладу різних видів юридичного дискурсу, що допоможуть уникнути помилок під час перекладу юридичних текстів.

Список використаних джерел і літератури:

1. Англо-український юридичний словник: Близько 75000 термінів / упоряд.: С. М. Андріанов та ін.; за ред. Л. І. Шевченко. – К.: Арії, 2007. – 552 с.
2. Вагапов А. С. Выбор адекватного лексико-фразеологического соответствия при переводе английских правоведческих текстов [Електронний ресурс] / А. С. Вагапов – Режим доступу до ресурсу: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
3. Дорда С. В. Складності перекладу юридичної термінології [Електронний ресурс] / С. В. Дорда. – 2011. – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf.
4. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми / В. І. Карабан. – Вінниця: Нова Книга, 2004. – 576 с.
5. Слепович В. С. Деловой английский. Business communication: учебн. пос. / В. С. Слепович. – Мн.: ТетраСистемс, 2002. – 256 с.
6. Рецкер Я. И. Пособие по переводу с английского языка на русский язык / Я. И. Рецкер. – Минск: ТетраСистемс, 1982. – 256 с.
7. Чепурна О. В. Особливості методичної роботи над англomовними юридичними текстами у процесі перекладу [Електронний ресурс] / О. В. Чепурна // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер.: Філологічні науки. - 2013. - № 2. - С. 321-325. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_46
8. Mellinkoff D. The Language of the Law / David Mellinkoff. – Boston : Little, Brown and Co, 1963. – 526 p.

References:

1. Anhlo-ukrainskyi yurydychnyi slovnyk: Blyzko 75000 terminiv / uporiad.: S. M. Andrianov ta in.; za red. L. I. Shevchenko. – K.: Arii, 2007. – 552 s.
2. Vagapov A. S. Vybor adekvatnogo leksyko-frazeolohycheskogo sootvetstviya pri perevode anhliiskikh pravovedcheskikh tekstov [Elektronnyi resurs] / A. S. Vagapov – Rezhym dostupu do resursu: http://zhurnal.lib.ru/w/wagapow_a_s/my-art.shtml.
3. Dorda S. V. Skladnosti perekladu yurydychnoi terminolohii [Elektronnyi resurs] / S. V. Dorda. – 2011. – Rezhym dostupu do resursu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog_mov/2011_6_2/R1/Dorda.pdf.
4. Karaban V. I. Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury: Hramatychni trudnoshchi, leksychni, terminolohichni ta zhanrovo-stylistychni problemy / V. I. Karaban. – Vinnytsia: Nova Knyha, 2004. – 576 s.
5. Slepovich V. S. Delovoi angliiskii. Business communication: uchebn. pos. / V. S. Slepovich. – Mn.: TetraSystems, 2002. – 256 s.
6. Retsker Ia. Y. Posobiye po perevodu s angliiskogo yazyka na russkii yazyk / Ia. Y. Retsker. – Minsk: TetraSystems, 1982. – 256 s.
7. Chepurna O. V. Osoblyvosti metodychnoi roboty nad anhlomovnymy yurydychnymy tekstamy u protsesi perekladu [Elektronnyi resurs] / O. V. Chepurna // Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Ser.: Filolohichni nauky. - 2013. - № 2. - ss. 321-325. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vduepf_2013_2_46

Summary

Ivanna Shumylo, Tetiana Snitsa Peculiarities of Legal Texts Translation

The article considers lexical, grammatic and linguo-cultural peculiarities of the legal texts translation. The attention is paid to the specific lexicon common to legal documents, legal terminology, as well as the features of translation of legal terms. The main problems of translation of legal documents are described.

Key words: *legal terminology, term, legal terminological system, translation.*

Дата надходження статті: «04» листопада 2016 р.

Дата прийняття до друку: «17» листопада 2016 р.